

Jonathan Fenby, *Chiny. Upadek i narodziny wielkiej potęgi*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2009, ss. 980

W 2010 r. do rąk szerokiego grona Czytelników trafiła wydana jeszcze w 2009 r. przez Społeczny Instytut Wydawniczy Znak doskonała praca Jonathana Fenby'ego, zatytułowana: *Chiny. Upadek i narodziny wielkiej potęgi*. W obszernym *Wprowadzeniu* Autor odniósł się do kwestii przyczyn i zakresu sukcesu ekonomicznego współczesnych Chin. W tej partii tekstu zaprezentowany został również zespół map odnoszących się do historii i ekonomii Państwa Środka.

Dalej praca podzielona została na poszczególne *Części*. Historii Chin w XIX w. (od 1850 r.) i na początku XX w. poświęcona jest *Część Pierwsza*. J. Fenby zwraca w niej uwagę m.in. na fakt, iż wbrew powszechnemu mniemaniu Chiny nigdy nie były całkowicie odcięte od świata, jak sugeruje to wielu dawnych i współczesnych badaczy problemu. Utrzymywały kontakty z Azją Środkową, Bliskim Wschodem czy basenem Morza Śródziemnego. Chiny niezwykle podzielone w tym czasie przez różne zwyczaje, wierzenia i sekty posiadały jeden wspólny mianownik – nauki Konfucjusza. *Część Pierwsza* pracy opisuje także postępującą decentralizację i obejmujący państwo chińskie u schyłku XIX w. niezwykle polityczny chaos. Państwo chińskie przeżywało kryzys, lecz brakowało metod i decydentów, którzy potrafiliby go przezwyciężyć. W literaturze społeczno-politycznej tego czasu przywoływano rozbiory Polski jako metaforę niegdyś potężnego, lecz obecnie bezsilnego państwa, rozgrabionego przez obcokrajowców. W tej partii tekstu J. Fenby opisał również przebieg i konsekwencje wojny chińsko-japońskiej z lat 1894–1895, która pomimo iż została przegrana przez Chiny w sposób bezdyskusyjny, to jednak nie wpłynęła na ewentualne reformy w Państwie Środka.

Część Drugą pracy J. Fenby rozpoczyna w roku 1911, kiedy to upada cesarstwo chińskie. Monarchę i jego dwór zastępują partie polityczne. Ukazana została abdykacja w 1912 r. ostatniego imperatora z dynastii Qing. Poruszone zostały również kwestie transforma-

cji obyczajowej, do jakiej doszło w Chinach po 1911 r. w dziedzinie ubioru, języka, programów szkolnych, wyglądu domów i mieszkań. Lata dwudzieste XX w. ujęte także w tej partii tekstu przedstawiają Chiny jako kraj o bardzo słabej władzy centralnej i rządach tzw. watażków, tj. lokalnych przywódców polityczno-wojskowych w poszczególnych rejonach kraju. Uzupelnienie *Części Drugiej* pracy stanowi naświetlenie zjawiska powstania w 1921 r. i rozwoju struktur Komunistycznej Partii Chin (KPCh), formacji, która w nieodległej przyszłości odegra kluczową rolę w dziejach Państwa Środka.

Część Trzecia książki J. Fenby'ego przedstawia wzrastającą od początku lat trzydziestych rolę środowisk lewicowych zgrupowanych właśnie wokół KPCh. Autor m.in. nakreśla początki kariery politycznej i wojskowej Mao Zedonga. Opisał brutalne walki komunistów z wojskami rządzącego Kuomintangu, podczas których wiele jednostek kolekcjonowało głowy bądź uszy zabitych przeciwników. Komuniści wyparli z utworzonej przez siebie Chińskiej Republiki Rad w prowincji Jiangxi wyruszając w tzw. Długi Marsz do nowej bazy w Yan'anie. W tej partii materiału przedstawiona została również inwazja Japonii na tereny Chin, początkowo na obszar Mandżurii, zaś następnie na kolejne chińskie prowincje. Jednak większość materiału w *Części Trzeciej* J. Fenby poświęcił regularnej wojnie chińsko-japońskiej toczonej od 1937 r., do której inwazja na Mandżurię stanowiła tylko preludium oraz wojnie domowej z drugiej połowy lat czterdziestych, w trakcie której komuniści zyskiwali coraz większą przewagę nad Kuomintangiem. Zwieńczenie stanowi rok 1949 – czyli ostateczna klęska Kuomintangu i powstanie Chińskiej Republiki Ludowej.

Kluczowymi dla całej pracy są *Części: Czwarta, Piąta* i ostatnia, *Szosta*. W *Części Czwartej* Autor przedstawia ekonomiczną przebudowę Państwa Środka w latach pięćdziesiątych oraz ówczesne relacje chińsko-radzieckie. Zwłaszcza interesująco przedstawia się materiał poświęcony tzw. Wielkiemu Skokowi, który miał zbliżyć Chiny do czołowych potęg gospodarczych świata, zaś w rzeczywistości wywołał falę niespotykanego głodu na początku lat sześćdziesiątych, która mogła pochłonąć zdaniem Autora nawet dwadzieścia milionów istnień ludzkich. Zasadniczym elementem *Części Czwartej* pracy jest jednak ukazanie zjawiska tzw. Rewolucji Kulturalnej zainicjowanej przez M. Zedonga w 1966 r. (trwała do 1976 r.), która kulturalną była tylko z nazwy, naprawdę zaś stanowiła wielką czystkę w szere-

gach partii, administracji państwowej, armii, środowisk naukowych i artystycznych.

Część Piąta książki J. Fenby'ego koncentruje się na czasach Deng Xiaopinga, który przejął władzę po śmierci M. Zedonga w 1976 r. Przy charakterystyce D. Xiaopinga Czytelnikowi nasuwają się zapewne analogie z postacią Edwarda Gierka w Polsce. Obydwaj przejęli władzę w latach siedemdziesiątych, w okresie międzywojennym przebywali na Zachodzie, dysponowali znajomością języka francuskiego i pragnęli większego otwarcia swych państw na kontakty ekonomiczne i kulturalne z innymi krajami, zwłaszcza tymi reprezentującymi blok kapitalistyczny. Jednak o ile E. Gierek nie zanotował na swym koncie dramatycznych i brzemiennych w skutkach decyzji natury polityczno-społecznej, to D. Xiaopinga, wielkiego reformatora kraju, obciążęły jednak wydarzenia z Placu Tian'anmen w 1989 r., gdzie chiński przywódca zdecydował się na krwawą rozprawę z manifestującymi obywatelami.

W *Części Szóstej* Czytelnik obserwuje Państwo Środka na przełomie XX i XXI w. Kraj ogromnego potencjału i nieograniczonych możliwości, zwłaszcza w dziedzinie ekonomii, ale i wielkich problemów i wyzwań przed nim stojących. Państwo, które posiada bardzo duże zaległości w kwestiach ochrony środowiska, gdzie ruchy i trendy proekologiczne dopiero raczkują, zaś władze państwowe najchętniej w ogóle ten temat zepchnęłyby na margines. Organizm polityczny, gdzie prawa jednostek i całych narodów (Tybetańczycy, Ujgurowie) są w dalszym ciągu brutalnie deptane. J. Fenby zwraca uwagę, że Chiny dalej rządzone są przez jedną partię, która nie myśli nawet o dopuszczeniu do władzy konkurencji ideologicznej. Stały się niezwyczajną hybrydą polityczno-ekonomiczną.

Podsumowując, można stwierdzić, iż książka J. Fenby'ego to lektura obowiązkowa dla każdego studenta politologii, historii czy stosunków międzynarodowych. W doskonały sposób ukazuje, jak kraj przez dekady ogarnięty degrengoladą polityczną, militarną i po części społeczną stał się jednym z czołowych mocarstw współczesnego świata.

Andrzej Kobus
(Instytut Historii UJK, Filia w Piotrkowie Trybunalskim)